



ביאורים

המעלה של עם ישראל היא התלות המוחלטת שלו בריבוננו של עולם, זכות שיש בה מן החובה; אם זכו - עולים עד לכוכבים, ואם לא זכו - יורדים עד לעפר. אלו התנאים של קיום העם שלנו. כדי ללמד את גודל מעלת ישראל אנו אוכלים פסח מצה ומרור: הפסח מעיד על הקשר המיוחד שיש לישראל עם הבורא, שממנו נובעים המצה והמרור. המצה מבטאת את השלמות, מצב הגאולה של עם ישראל בהתאם למעשיהם, ואילו המרור מלמד אותנו על כך שיש גם מצב של עבדות לאחרים אם ישראל מזניחים את מעלתם העליונה.

דווקא מעלתם הגדולה של ישראל היא זו שמביאה לכך שיש מצבים שהאומות משעבדות אותנו - מעלתנו מצדיקה עונש כשאיננו עומדים בה, וכן אין לנו הגנה כאשר אנו בדרגה נמוכה, בשונה מהאומות. בזמן שישראל משעבדים את לבם לאביהם שבשמים הרי הם נוצחים, אבל אם הם עוזבים את צור מחצבתם, חלילה, נעזבים הם ממנו באותה העת, והקב"ה מאפשר לשר של אומה אחרת למשול בהם.

הרחבות

• השגחת ה' על ישראל בארץ ישראל

אָבֵל לְיִשְׂרָאֵל שְׂאִין לָהֶם שֵׁר וּמִלֶּאֶךָ מִיָּחֵד, כִּי הֵם אֵל הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ. לפי דברי המהר"ל עם ישראל מיוחד בכך שה' שומר עליו ישירות, ואין מלאך או מתווך אחר שממונה עליהם. הרמב"ן, בפירושו על התורה [ויקרא יח, כה], מוסיף וכותב כי השגחה אלוהית זו קיימת רק בארץ ישראל: "כי השם יתברך ברא הכל ושם כח התחתונים בעליונים ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע... והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות היישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהבו... הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים בתנו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו". מכוח דברים אלו מסיק הרמב"ן בהמשך דבריו כי עיקר קיום המצוות ועבודת ה' הוא דווקא בארץ ישראל, וקיום המצוות בחוץ לארץ הוא רק בגדר 'הציבי לך ציונים', כדי שלא לשכוח את עשייתך, וכדי שיוכלו לקיימן בבואם לארץ.

לעילוי נשמת רוזה בת אלתר יהודה ז"ל

של ה' יתברך, ולכן כאשר הם בשלמות מעלתם הם ראויים להיות בחלקו של הקב"ה, וכאשר חלילה הם אינם במעלתם, הקב"ה מסתיר פניו מהם והם נעזבים ונכנסים תחת רשות האומות. אין לומר שישראל דומים לאומות, שגם עליהם מושל מלאך ולכן גם הם אינם יכולים להיות תחת רשות עם אחר, כי אין מלאך שולט על אומה שאינה שייכת לו. כי ישראל אינם כמו האומות. אם היו ישראל כאומות, היו תחת רשות מלאך, שכן לכל מלאך חלק הקב"ה אומה אחת, ואין מלאך נוגע בחלק מלאך אחר, כי כך חילק הקב"ה. אבל ישראל אינם נכנסים בכלל החלוקה, כי הם לחלקו של הקב"ה יוצרי הכל, ואצלו לא שייך חלק. לכן ראויים ישראל לגאולה, לצאת מרשות האומות ולחזור לרשות הקב"ה, כאשר הם ראויים לקב"ה, וכן להיפך, ראויים הם להכנס תחת רשות מושלים אחרים כאשר הקב"ה עוזב אותם. אם כן ביחס לישראל אין לומר שאין אומה יכולה לשלוט בהם משום שאין מלאך שולט על מה שאינו שלו, כי טענה זו היא דוקא בשבעים אומות העולם, שלכל אחד יש את חלקו שאינו חלק חברו, ומכיון שכל אחת מהאומות היא חלק לא יתכן שישלוט משהו בחלקו של אחר. מה שאנו רואים שיש אומות ששולטות זו על זו, אין זה אלא באופן ארעי מסיבה מקרית.

וְעוֹד יֵשׁ לָךְ לְדַעַת, כִּי הַפֶּסַח הוּא עֲצֻמוֹ מִה שְׂיִשְׂרָאֵל הֵם לָהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר פְּעָמִים הַרְבֵּה מְאֹד. ואחר המדרגה העליונה הזאת ש'ישראל הם להקדוש ברוך הוא, נמשך אחר זה הגאולה שהוא המצה, ונמשך אחר זה גם הפסח כ'אשר המקבל ראוי לזה, והפל הוא מצד שיש להם מדרגה העליונה הזאת. ולפיכך הפסח נאכל על מצות ומרורים, כי הפסח מה ש'ישראל הם לה', שנקרא פסח על שם שפסח על בתי בני ישראל ולא היה משחית בהם, וזה הוא בשביל ש'ישראל הם אל השם יתברך, ואין דבר מפה במה שהוא שלו. וישראל הם של השם יתברך במה שהם עבדים ועובדים לפניו, ועל זה היו נצולים כמו שהתבאר זה למעלה. וכן מדרגה העליונה ש'ישראל הם של הקדוש ברוך הוא, דבר זה מביא גאולה ומביא מרירות, כי כן נותן המצה, כ'אשר הם שלמים יש להם הגאולה, והשעבוד כ'אשר יש בהם חסרון.

וְעוֹד, אַחַר שֶׁהַפֶּסַח כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ לְמַעַל מוֹרָה עַל שֶׁאֲנַחְנוּ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּבִשְׂבִיל כֶּף יֵשׁ יִצְיָאָה לְיִשְׂרָאֵל מִן רְשׁוּת הָאֲמוּת, כִּי הוּא יִתְבַּרְךָ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים הַמוֹשֵׁל עַל כָּל הַכּוֹחוֹת וְעַל כָּל הָאֲמוּת, וּבִשְׂבִיל זֶה אָנוּ יְכוּלִים לְצַאת מִרְשׁוּת הָאֲמוּת, וְאֵם לֹא כֵן, בְּאִזָּה צַד אָנוּ יְכוּלִים לְצַאת מִרְשׁוּת מִצְרַיִם, אֵם לֹא בְּזֶה שֶׁאָנוּ לוֹ יִתְבַּרְךָ וְהוּא מוֹצִיא אוֹתָנוּ מִרְשׁוּת אֲחֵרִים. וְכְמוֹ שֶׁאָנוּ אֵל הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ וּמִצַּד הַזֶּה הוּא גוֹאֵל אוֹתָנוּ, כֵּן מִצַּד הַזֶּה יֵשׁ שְׁעוּבֵי לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִכָּל הָאֲמוּת. וזה כי האמות יש להם כל אחד ואחד שר או מלאך מיוחד, ואין יתכן שיהיה זה תחת זה, שהרי כל אחד ואחד מן האמות יש לו שר ומלאך מיוחד? אבל לישראל שאין להם שר ומלאך מיוחד, כי הם אל השם יתברך כ'אשר הם בשלמות מעלתם שאז הם ראויים אל השם יתברך, וכ'אשר אינם בשלמות מעלתם הם נעזבים והם נכנסים ברשות אחרים. שאל תאמר כי ישראל הם משתפים עם האמות, שאם היו משתפים עם האמות עד שחם ושלום היו לחלק מלאך, שאז שרף בזה אין פח נוגע במוכן לחברו, אבל אין לישראל שווי עם האמות. כי דבר שיש לו שווי עם אחר ונתן לזה חלק ולזה חלק שני, אין אחד נוגע בחלק אחר, שרף בחלק. אבל ישראל לא קבלו חלוקה, רק הם חלק ה' יוצר הכל, ולא שרף אצל השם יתברך חלק, וכן ישראל גם כן אין ענינם חלק שיהיו מקבלים חלוקה עם האמות. ולפיכך ראויים אל הגאולה לצאת מרשות אחרים כ'אשר הם אל השם, וכמו כן גם כן ראויים ש'יפנסו תחת רשות מושלים כ'אשר הם נעזבים מן השם יתברך. כיון שלא תוכל לומר שאין אחד נוגע במוכן לחברו, שרף שרף דוקא באמות שהם שבעים וכל אחד יש לו חלק מחלק מחברו, ובמה שהם מחלקים לא יתכן ש'יפנסו זה ברשות זה, שיהיה משעבד זה לזה. ואם תמצא לומר שהאמות מושלים זה על זה, אינו אלא לפי שעה בסבה מקרית.

ועוד עליך לדעת כי קרבן הפסח מורה שישראל שייכים לקב"ה, כמו שהתבאר פעמים רבות. מהמעלה הגדולה הזאת, שישראל שייכים לקב"ה, נובעת הגאולה עליה מורה המצה, והשעבוד עליו מורה המרור. ישראל מקבלים גאולה או שעבוד בהתאם למה שראוי להם לפי מצבם. לכן הפסח נאכל על מצות ומרורים, כי הפסח מורה שישראל שייכים לקב"ה, ולכן נקרא הקרבן פסח, משום שפסח הקב"ה על בתי בני ישראל ולא פגע בהם המשחית, וכל זה מפני שהם של הקב"ה, ואין מי שמכה את מה ששייך לו. ישראל שלו כיון שהם עבדיו ועובדים לפניו, לכן ניצלו, כמו שהתבאר למעלה. ממעלה גבוהה זו, שהם של הקב"ה, באה הגאולה ובא השעבוד, כי כך היא מידת הדיון, כאשר הם שלמים יש להם גאולה, וכאשר הם חסרים בא השעבוד.

למעלה כתבנו שהפסח מורה שישראל שייכים לקב"ה, וזו הסיבה שיגאלו ישראל משעבוד האומות, כי הקב"ה הוא אלוהים המושל על כל הכוחות ועל כל האומות, לכן אנו יכולים לצאת מרשות האומות. אם אין הקב"ה אלוהינו לא היינו יכולים לצאת ממצרים! כי רק בזה שהוא אלוהינו והוא גואלנו אנו יכולים להגאל. כמו שהגאולה נובעת מהיותנו שייכים לה', כך גם שעבוד ישראל לאומות העולם, שהוא מצוי יותר משעבוד של שאר האומות, נובע מהיותנו שלו. הסבר דבר זה, לכל אחת מהאומות יש שר או מלאך מיוחד המושל עליה, לכן אין אומה יכולה לשעבד אומה אחרת, כי אין יהיה מלאך תחת שטון מלאך אחר? בניגוד לשאר האומות, לישראל אין שר ומושל, כי הם חלקו

